

ข่าวสารด้านการเกษตรสหภาพยุโรป

สถานการณ์ | กฎระเบียบ | แนวโน้มในตลาดอาหารและสินค้าเกษตรยุโรป

มาตรการบรรเทาผลกระทบและปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ของภาคเกษตรสหภาพยุโรป

ตามรายงานของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาล ว่าด้วย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (IPCC) ระบุว่า “การปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ส่งผลให้อุณหภูมิเฉลี่ยโลกเพิ่มขึ้น 1 องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับอุณหภูมิก่อนยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม และมีแนวโน้มว่าอุณหภูมิโลกอาจเพิ่มขึ้นถึง 1.5 องศาเซลเซียส ในช่วงระหว่างปี 2573 - 2595 หากอัตราความร้อนเพิ่มขึ้นอย่างคงที่”

อุณหภูมิโลกที่สูงขึ้นจะเพิ่มความเสี่ยงต่อสุขภาพ ความมั่นคงทางอาหาร ปริมาณน้ำ ความเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งอาจส่งผลให้เกิดสภาพภูมิอากาศแบบสุดขั้วบ่อยขึ้น ซึ่งจะสร้างความเสียหายต่อภาคเกษตร จากการแพร่ระบาดของโรคไปยังพื้นที่ใหม่ ๆ ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น น้ำท่วม ภัยแล้งถูกกัดเซาะ และการแทรกซึมของน้ำเค็มลงสู่พื้นที่ดินหรือปากแม่น้ำ

ภาคเกษตรสหภาพยุโรป

การทำเกษตรในสหภาพยุโรปครอบคลุมร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด มีการจ้างงานราว 22 ล้านคน โดยสหภาพยุโรปเป็นผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของโลก (อาทิ ธัญพืช ผลิตภัณฑ์นม และเนื้อสัตว์) ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา รายได้ในภาคเกษตรมีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลมาจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่เสริมสร้างให้ประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ภาคเกษตรยังคงต้องพึ่งพาสภาพภูมิอากาศเป็นหลัก และจะได้รับผลกระทบโดยตรงจากสภาพภูมิอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่เดียวกันภาคเกษตรก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะโลกร้อน

ภาคเกษตรส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

จากข้อมูล EUROSTAT ปี 2558 ภาคเกษตรมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกถึงร้อยละ 10 เมื่อเทียบกับปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของสหภาพยุโรป โดยก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญจากภาคเกษตร ได้แก่ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (non-CO₂ GHGs) ก๊าซมีเทน (CH₄) (ที่เกิดจากการหมักในระบบย่อยอาหารของสัตว์) และก๊าซไนตรัสออกไซด์ (N₂O) (ที่เกิดจากการเปลี่ยนรูปของไนโตรเจนในดินและมูลสัตว์) อย่างไรก็ตาม ระหว่างปี 2533 - 2558 การปล่อยก๊าซเรือนกระจก จากภาคเกษตรลดลงถึงร้อยละ 20 ซึ่งส่งผลมาจากอัตราการเลี้ยงปศุสัตว์ที่ลดลง และการปรับปรุงการจัดการฟาร์ม (อาทิ การจัดการกับมูลสัตว์ และลดการใช้ปุ๋ย) รวมทั้งการปฏิบัติตามกฎระเบียบเกษตร-สิ่งแวดล้อม (อาทิ นโยบายเกษตรร่วม และ Nitrate Directive)

นอกจากการปล่อยก๊าซมีเทนและไนตรัสออกไซด์ ภาคเกษตรยังสร้างมลพิษทางอากาศ ได้แก่ ก๊าซแอมโมเนีย (NH₃) จากมูลสัตว์และการใช้ปุ๋ย ฝุ่น (PM₁₀) จากการไถพรวนดินและการเผาเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร อย่างไรก็ตามการปล่อย NH₃ และ PM₁₀ จากภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากจำนวนปศุสัตว์ การใช้ปุ๋ยไนโตรเจน และการเผาเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรลดลง รวมทั้งมีการจัดการปศุสัตว์ที่ดียิ่งขึ้น

แม้ว่าภาคเกษตรเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้โลกร้อนขึ้น แต่พื้นที่เกษตรมีความสามารถดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) จากบรรยากาศมาเก็บไว้ในดิน (soil carbon sequestration) ซึ่งเราสามารถเพิ่มขีดความสามารถการกักเก็บ CO₂ ในดินได้ โดยการเปลี่ยนพื้นที่เพาะปลูกพืชไปเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น เพื่อรักษาความอุดม สมบูรณ์และสารอินทรีย์ในดิน

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อภาคเกษตร

ภาวะโลกร้อนจะทำให้ยุโรปเหนือมีพื้นที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกพืชมากขึ้น และมีช่วงเวลาปลูกพืชที่ยาวนานขึ้น ทำให้ผลผลิตสูงขึ้น ในขณะที่ยุโรปใต้จะได้รับผลกระทบจากอุณหภูมิโลกที่ร้อนขึ้น เนื่องจากอัตราการระเหยของน้ำที่เพิ่มขึ้น มีปริมาณน้ำฝนและน้ำที่นำมาใช้น้อยลง ดินแห้ง ผลผลิตลดลง และการออกดอกและผลของพืชเปลี่ยนไป

การเลี้ยงปศุสัตว์ในยุโรปใต้จะเผชิญความเสี่ยงจากอุณหภูมิสูงขึ้น อากาศแห้งแล้ง และฝนตกน้อยลง ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตของทุ่งหญ้าลดลง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพสัตว์ สวัสดิภาพสัตว์ คุณภาพผลผลิต การเจริญพันธุ์ของสัตว์ รวมทั้งเพิ่มโอกาสการแพร่ระบาดของโรค

การบรรเทาผลกระทบและปรับตัวของภาคเกษตรในระดับต่าง ๆ

1. ข้อตกลงระดับโลก

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นปัญหาระดับโลก โดยทุกประเทศจะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม โดยข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีบทบาทในการรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสนับสนุนการปรับตัวของภาคเกษตรมีดังนี้

- **ความตกลงปารีส (Paris Agreement)** เพื่อรักษาระดับอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกไม่ให้เพิ่มขึ้นเกิน 2 องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับอุณหภูมิโลกในยุคก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรม รวมทั้งมุ่งเสริมสร้างศักยภาพของประเทศต่าง ๆ ในการจัดการผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสนับสนุนความพยายามในการปรับตัว

- **กรอบการดำเนินงานเซนไดเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction)** ลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ โดยป้องกันไม่ให้เกิดความเสี่ยงใหม่ ลดความเสี่ยงที่มีอยู่เดิม เน้นมาตรการและวิธีการที่หลากหลายในการป้องกัน เพิ่มศักยภาพ/เตรียมความพร้อมในการเผชิญเหตุ และเสริมสร้างการฟื้นฟูจากภัยพิบัติให้กลับคืนสู่สภาพอย่างรวดเร็วและดีขึ้นกว่าเดิม

- **เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรสหประชาชาติ (UN SDGs)** เป็นกรอบการพัฒนาของโลกเพื่อร่วมกันบรรลุการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ภายในปี พ.ศ. 2573 โดยเป้าหมายที่เกี่ยวกับภาคเกษตรและสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ ข้อ 2 (ขจัดความหิวโหยและความอดอยาก) ข้อ 6 (การจัดการน้ำและสุขาภิบาล) ข้อ 12 (แผนการบริโภคและการพัฒนาที่ยั่งยืน) ข้อ 13 (การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ) ข้อ 15 (การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก) เป้าหมายเหล่านี้

จะนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต การเพาะปลูกพืชที่หลากหลาย เสริมสร้างทักษะความรู้แก่เกษตรกร การฟื้นฟูดิน การอนุรักษ์น้ำ รวมทั้งยกระดับด้านความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ ซึ่งสนับสนุนการบรรเทาและปรับตัวของภาคเกษตร

2. นโยบายระดับสหภาพยุโรป

- **ยุทธศาสตร์การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของสหภาพยุโรป** เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2564 สหภาพยุโรปได้ออกยุทธศาสตร์การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศฉบับใหม่ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับความตกลงปารีส กฎหมายสภาพภูมิอากาศ และนโยบาย European Green Deal โดยยุทธศาสตร์ฉบับใหม่จะปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินงานของสหภาพยุโรปไปสู่ “การพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านสภาพภูมิอากาศที่สามารถปฏิบัติได้จริง” โดยเน้นการปรับตัวอย่างชาญฉลาด รวดเร็ว และเป็นระบบมากยิ่งขึ้น (making adaptation smarter, swifter and more systemic) รวมทั้งเร่งจัดทำความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

- **นโยบายเกษตรร่วม (Common Agriculture Policy : CAP)** สนับสนุนการจ่ายเงินอุดหนุนผ่าน CAP เพื่อเสริมสร้างโอกาสในการบรรเทาผลกระทบและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของภาคเกษตร แบ่งเป็น

เสาหลักที่ 1 การจ่ายเงินอุดหนุนโดยตรง (direct payments)

โดยร้อยละ 30 ของการจ่าย direct payments จะต้องมีความเชื่อมโยงกับเกณฑ์สิ่งแวดล้อม (greening) ได้แก่ การปลูกพืชที่หลากหลาย การอนุรักษ์ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ถาวร และอนุรักษ์พื้นที่สำคัญทางนิเวศ โดยเกษตรกรจะต้องปรับใช้แนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ซึ่งจะเพิ่มความยืดหยุ่นในการผลิต และเป็นผลดีต่อการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งเพิ่มการสะสมคาร์บอนในดิน

เสาหลักที่ 2 : การพัฒนาชนบท (rural development)

อย่างน้อยร้อยละ 30 ของงบประมาณพัฒนาชนบทของประเทศสมาชิก จะต้องใช้สำหรับมาตรการด้านการลดผลกระทบและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการที่ดินและป่าไม้ หรือสนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ และปรับปรุงระบบนิเวศ สนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การทำเกษตรแบบคาร์บอนต่ำ และมีความยืดหยุ่นต่อสภาพภูมิอากาศ

สำหรับ CAP ปี 2564 - 2570 การจ่ายเงินอุดหนุนโดยตรงภายใต้เสาหลักที่ 1 จะถูกปรับเปลี่ยนจากมาตรการ greening ไปเป็น “eco-scheme” โดยมุ่งประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศมากยิ่งขึ้น สนับสนุนการจัดตั้งหน่วยงานให้คำปรึกษาด้านการเกษตร และการลงทุนที่เสริมสร้างการบรรลุเป้าหมาย European Green Deal ในขณะที่การจ่ายเงินภายใต้เสาหลักที่ 2 กำหนดให้ประเทศสมาชิก จะต้องทำการลงทุนในโครงการด้านเกษตร-สิ่งแวดล้อม-สภาพภูมิอากาศ (agri-environmental - climate schemes)

- **ยุทธศาสตร์ความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity strategy)** ที่เกี่ยวกับภาคเกษตรและสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ การปกป้อง/ฟื้นฟูธรรมชาติ และระบบนิเวศ พื้นที่พื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและเป็นแหล่งสะสมของก๊าซคาร์บอนสูง สนับสนุนการทำเกษตรอย่างยั่งยืน การปลูกป่า และฟื้นฟูป่า

- **กฎระเบียบด้านน้ำ (Water Framework Directive, Flood Directive)** มุ่งปกป้องทรัพยากรน้ำในสหภาพยุโรปให้อยู่ในสภาพดี เพียงพอต่อความต้องการใช้ ลดการปล่อยสารอันตรายลงในแหล่งน้ำ ผิวดิน และได้ดินรวมทั้งบรรเทาผลกระทบจากภัยแล้งและน้ำท่วม โดยภาคเกษตรมีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนอย่างมาก ผ่านการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการรั่วไหลของปุ๋ย และสารปราบศัตรูพืชหรืออินทรีย์วัตถุลงในแหล่งน้ำ

3. มาตรการระดับฟาร์ม

มาตรการบรรเทาผลกระทบและปรับตัวของฟาร์มนั้นขึ้นอยู่กับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เผชิญ ขนาดของฟาร์ม ประเภทสินค้าเกษตรที่ผลิต และความรู้ของเกษตรกร โดยมาตรการส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการดินและน้ำ เสริมสร้างความยืดหยุ่นในการผลิต การอนุรักษ์น้ำและดิน การบรรเทาผลกระทบจากภัยแล้ง การจัดการศัตรูพืช การลดความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งเพิ่มการสะสมคาร์บอนในดิน

ตัวอย่างมาตรการระดับฟาร์มที่เป็นประโยชน์ต่อผลผลิต สภาพภูมิอากาศ และความหลากหลายทางชีวภาพ อาทิ การปลูกพืชคลุมดิน ใช้พืชสายพันธุ์ที่ผ่านการปรับปรุงให้มีความทนทานต่อสภาพภูมิอากาศมากขึ้น การปลูกพืชอย่างหลากหลาย ปลูกพืชหมุนเวียน ลดการไถพรวนดิน การทำเกษตรความแม่นยำสูง พัฒนาระบบชลประทาน เลี้ยงปศุสัตว์สายพันธุ์ที่ทนทานต่อความร้อนและให้ผลผลิตสูง พัฒนาอาหารสัตว์เพื่อลดการปล่อยก๊าซมีเทนจากภาคปศุสัตว์ และสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์

ภาคเกษตรของประเทศไทยกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ข้อมูลจากบัญชีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย (National Greenhouse Gas Inventory) พบว่า ในปี 2556 ภาคเกษตรปล่อยก๊าซเรือนกระจกรวม 50.92 ล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า (TgCO₂e) หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 16 ของปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศ ภาคเกษตรปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากเป็นอันดับสอง (รองจากภาคพลังงาน) โดยมีก๊าซหลัก คือ ก๊าซมีเทน (ร้อยละ 70) และก๊าซไนตรัสออกไซด์ (ร้อยละ 29)

แหล่งปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญจากภาคเกษตร ได้แก่ นาข้าว (27.86 TgCO₂e หรือร้อยละ 55 ของปริมาณการปล่อยก๊าซจากภาคเกษตรทั้งหมด) และดินที่ใช้ในการเกษตร (11.69 TgCO₂e หรือร้อยละ 23 ของปริมาณการปล่อยก๊าซจากภาคเกษตรทั้งหมด) ที่เหลือมาจากการหมักในระบบย่อยอาหารของสัตว์ (ร้อยละ 12) การจัดการมูลสัตว์ (ร้อยละ 7) และการเผาเศษวัสดุทางการเกษตร (ร้อยละ 3.6)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันไทยมีการกำหนด Bio-Circular-Green Economy (BCG) เป็นยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจในช่วงระหว่างปี 2564-2569 โดยใช้จุดเด่นและศักยภาพของไทยในด้านการเกษตร สาธารณสุข การท่องเที่ยว พัฒนาขีดความสามารถ รวมทั้งใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ยั่งยืน เสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเอง สร้างภูมิคุ้มกัน และการฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว

เศรษฐกิจ BCG จะทำให้ภาคเกษตรของไทยเปลี่ยนแปลงจากเดิม ผ่านการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้มีมูลค่าที่สูงขึ้น มีความยั่งยืนยั่งยืน สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้มากขึ้น รวมทั้งมีการนำของเสีย/ขยะกลับมาใช้ใหม่เพื่อให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมของโลกที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม การปล่อยคาร์บอนต่ำ การลดการสร้างมลพิษ/ของเสีย และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

เอกสารอ้างอิง :

- รายงานเรื่อง Climate Change Adaptation in Agriculture Sector in Europe โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมยุโรป (EEA) No 04/2019
- Thailand's Third National Communication (TNC) โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม